

Jyväskylä linnaosade ja Alexandra konverentsiruumide nimede lood

Mille poolest on tuntud Pönttövuori? Miks sai Jyväskylä suvituslinnaosa pilanime? Kuidas on Jyväskylä Viitaniemi ajalooa seotud Alvar Aalto?

Vastused neile küsimustele leiab lugudest, mis peituvad Original Sokos Hotel Alexandra konverentsiruumide nimede taga.

VIITANIEMI

Pärast sõda said Jyväskylä uued eeslinnaalad tüüpiliselt nime rohkem maastiku- kui talunimede järgi. Viitaniemi nime aineseks peetakse noort lehtmetsa, mis kasvas avarate põllulagendikega ääristatud Tuomiojärve ranna märgalal ja võsas. Viitaniemi, mis rajati arhitektuurivõistluse võitnud Jorma Järvi 1960. aastatel koostatud ehitusplaani järgi Kortesuso mõisa maadele, sai maamärgi Alvar Aalto kavandatud ja Matti Itkoneni projekteeritud 13-korruselise Viitatorni näol. Moodsate korrus- ja ridaelamute seas olid juba algusest peale õppeasutused. Kuna neid ehitati aastatuhande vahetusel rohkesti juurde, on Viitaniemist, eelkõige selle lõunapoolsest osast, saanud teise astme haridusasutuste koondumiskoht linnas. Jyväskylä jäähokiharrastajate varasem keskus, spordipark Nisula monttu, tegutseb uisutajate meelispaiga Viitaniemi tehislüüväljana.

KORTEPOHJA

Kortepohja on oma nime saanud Tuomiojärve sopis kasvavate osjaliste järgi. Kortepohja ridaelamupiirkond tekkis Kortesuso mõisa maade metsanõlvale arhitekt Bengt Lundsteni projektide järgi 1960ndate lõpus. Projekteerimise eest auhinnatud piirkond koosneb peamiselt ühtsete ridaelamute kvartalist, mida täiendavad madalad korruselamud. Kortepohja üliõpilasküla linnaosa ühel ja Laajavuori talispordikeskus teisel küljel kuuluvad kortepohjaliku kohaliku identiteedi hulka.

LOHIKOSKI

Lohikoski eeslinn, mis rajati Seppälä ja Pellonpää talu maadele alates 1960ndatest, sai nime Tourujoki suurima kose Lohikoski järgi. Palokkajärvega piirneval alal olid ammu ajast mõned Kankase paberitehase tööliste hurtsikud, mis kadusid moodsate eramute, rida- ja korterelamute ehitamise tõttu. Arhitektuuriliselt hinnatud Lohikoski kirik, kool, lasteaiad ja kaubakeskus ning selle kõrvale 2010. aastatel pilgupüüdjana kerkinud tornmaja annavad piirkonnale kohaliku pitseri.

SEPPÄLÄ

Seppälä, Eerola ja Ahola endistele talumaadele 1960ndatel kavandatud Seppälä tööstuspiirkond oli Jyväskyläs esimene omataoline. Välismaa eeskujude mõjul piirkonda ehitatud Osuusliike Keskimaan Prisma supermarketit peeti esialgu hulljulgeks katsetuseks, mis osutus aga suureks kordaminekuks ning oli eeskujuks paljudele sarnastele supermarketitele kogu riigis. Korduvalt uuenenud Prisma on toonud Seppälä piirkonda pidevalt eeskätt suuri kaubandus-, aga ka tööstus- ja teenindusettevõtteid. Majanduselu ja transpordi kiiret muutumist ja arengut Seppälä regioonis ilmestab see, et piirkonda rajatud rongide umbtee kõrvaldati juba mõne aasta pärast kasutusest.

ÄLYLÄ

Pärast seda, kui suvituslinnaosaks kavandatud Seminaarimäe piirkond oli 20. sajandi algusaastatel teoks saanud, eraldati selle lõunaküljele erimajade ala, mis sai esialgu pilanimeks Älylä, elanikeks valitud seminarite õpetajate järgi. Taustal käis vaidlus selle üle, et maatükke said soetada vaid seminarite õpetajad. See pilanimi kinnistuski piirkonnas, mis on üks väheseid algupärase arhitektuuriilme säilitanud elurajoone. Kesk-Soome ja Alvar Aalto muuseumi paiknemine Älylä põhjaosas 1960.–1970. aastatel jätkas selle kandi kultuuritraditsiooni.

KELJO

Keljo nime tähendust on kaua aega mitut moodi tõlgendatud, kuni märgati, et piirkonna vanimale kaardile oli seda ala poolitava oja kohale märgitud „Käll i å“ – jões asuv allikas. Järgmistel kaartidel muutus Källio Keljoks ja nimi sai üldtuntuks. Keljo sai riikliku tähelepanu osaliseks 1920.–1930. aastatel, kui Karhumäe vendade teedrajava lennutegevuse kohta Keljolahti ääres tehti uudislugu. Piirkonda poolitanud riigimaantee äärde juba 19. sajandi lõpus tekkinud asustus taastus alates 20. sajandi lõpust. Avarate põllumaadega Keljole sai tollal osaks suur vormimuutus, kui 4. maantee, Keuruuntie ja raudtee killustasid kõik kordamööda piirkonda ning ehitati suured supermarketid.

MATTILA

Laukaa valla Jyväskylä abikiriku koguduse suurtalude sekka kuulunud Mattila asus 1837. aastal asutatud linna planeeritud maa-alal praeguse Vaasankatu idaserva kandis. Seetõttu nihutati Mattila majanduskeskus linnaala lõunapoole, mille järgi see sai hiljem oma nime. Pärast seda, kui talus oli lõpetatud põlluharimine, kavandati peale sõdu Mattilanpelto eramurajoon ja selle lähiümbrusse Keskussairaalandie kortermajade piirkond. Mattila talu 1870. aastatel ehitatud peahoonesse paigutati kohe pärast sõda Jyväskylä linna tervishoiustruktuuri kuulunud Mattila sünnitusmaja.

TOURULA

16. sajandil rajatud Tourula suurtalu kandis vanimate elanike Lõuna-Häme sünnipaiga talunime. Talunime üldist mõju ümbruskonnale ilmestab Tourula puhul kas või see, et lähedal asuva Jyväsjoki jõest sai Tourujoki ja ühest talu tagamaade mäest Touruvuori. Kankase paberitehase, hiljem Schaumani vineeritehase ja raudteelaste ehitatud Tourula töölisklassi linnaosa kujunes välja ilma otsese üldplaanita paljuski seetõttu, et see paiknes Jyväskylä vallas mööda Tourujoki jõge kulgeva linnapiiri taga. 1928. aastal Tourulasse rajatud riiklik vintpüsside valmistamise tehas koos sadade töölistega muutis piirkonna olemust ja majanduselu struktuuri. Tourula muutus taas 20. sajandi lõpus, mil lammutatud töölisklassi linnaossa ehitati kõrged korruselamud ja suured erikauplused. Tänu Vaajakoski kiirteele ja Itä-Päijänteen tie tänavale sai Tourulast liiklussõlm. Kõige viimane piirkonna karakterit mõjutanud muutus on 2020. aastal vangla rajamine täpselt Tourula talu peahoone endisele asukohale.

NISULA

Harju taga asuvaid vanima linna territooriumiga piirnevaid alasid kutsuti Nisulaks. Nisu kasvatamise järgi nime saanud Nisula talu kasvas 19. sajandi lõpus suurfarmiks, kui selle omanik, piirkonna arst Wolmar Schildt, liitis sellega hulga väiksemaid ostetud talusid. Nisulast sai 20. sajandi alguses mitteametlik linnaosa seetõttu, et see paiknes väljaspool linnapiire Jyväskylä valla territooriumil. Piirkonnale oli seega eriomane näiteks see, et linna politsei ei tohtinud 1919.–1932. a kehtinud keeluseaduse jooksul sekkuda piirkonnas toimuvasse alkoholi ebaseaduslikku müüki. Pärast sõdu planeeritud Nisula eramu- ning Viitaniemi rida- ja korterelamurajoon, Kortepohja üliõpilasküla ja asum ning suured õppeasutused lämmatasid põlluharimise Nisula talu maadel.

KUOKKALA

Jyväskylä teadaolevalt vanima makse tasunud talupoja Ihanus Jyväsjoki maja asus Äijälänjoki jõe ääres, hilisema Kuokkala talu kandis. Kuokkala nimi sai tuntuks pärast seda, kui 1870ndate alguses metsaga kauplemise kõrgajal ehitati tallu Jyväskylä Höyrysaha Oy saeveskid. Kui saetööd 1914. aastal lõppesid, jäi tööstuspiirkonna keskele Wivi Lönni plaani kohaselt 1904. a ehitatud saedirektori, praegusajal Kuokkala mõisaks kutsutud hoone. Restaureeritud Kuokkala mõisast sai alates 1990ndatest tänu kunstimetsenaat Kauko Sorjonenile riiklikult märgatud, kõrgetasemeliste kontsertide, kunstinäituste ja kirjanduslike kultuurisündmuste oas. Piirkonnas leiduvate suurte kivimurdude kvaliteetne must graniit andis kaljusse lõhatud pommivarjendisse rajatud spordiruumidele nime Kuokkala graniitti. Peaaegu kogu Jyväsjärvi ja

Päijänne järvede vahelist ala hõlmav Kuokkala linnaosa liideti linnaga 1989. aastal silla abil.

TAULUMÄKI

Taulumäki on saanud oma nime Saarijärventie ja Laukaantie teede ristumiskohal oleva teeviida ja tahvli järgi. Jyväskylä valla kiriku ehitamine 1885. a teede ristumiskoha lähedusse tegi Taulumäkist Jyväskylä valla- ehk maakonnakeskuse. Peamiselt Kankase paberitehase töölisrahva asustatud alale rajati vallamaja ja - kontor, hoiupank, algkool ning kaubandusettevõtted. Vabadussõja algamise päeval põlenud Taulumäki kiriku tulekahju peeti mässu alustavaks märgutuleks, milleks see siiski ei osutunud. Kümme aastat pärast tulekahju toimumist valminud Elsi Borgi projekteeritud Taulumäki kirikut peetakse arhitektuurilt oma ajastu üheks silmapaistvamaks kirikuhooneks. 1950ndate algul selle lähiümbrusse ehitatud püha ülestõusmiskirik on aga pärvinud tähelepanu maa esimese sõjajärgselt ehitatud õigeuskirikuna. Suusahüppemägedega Taulumäki talispordikeskus, supelrand, välibassein ja telkimisala on jätnud piirkonnale oma pitseri alates 1930. aastatest. Täielikult renoveeritud hoonekompleksi keskel säilinud ehitismälestised meenutavad piirkonna pikka ajalugu.

VASIKKAVUORI

Linnapiirkonna läänepool asuva Vasikkavuori nimi on mälestuskild 19. ja 20. sajandi alguse olukorrast, mil paljuski isemajandavatel linlastel olid majapidamises kariloomad. Linnakarjase juhitud linlaste kari aeti karjatamishooajal päevaks heinamaale, mille alla kuulusid Vasikkavuori ja selle lähikonna maad. Vasikkavuori sai uue tähenduse pärast seda, kui riiklik kahuritehas koliti 1937. aastal Jyväskylässe. Mäe kõrvale rajatud kaitsevarustuse tehase ruumid paigutati pommiohu tõttu ümber hiiglaslikesse Vasikkavuori mäe sügavikku lõhatud koobastesse. Sõdade ajal valmistati mäe sisemuses lakkamatult kolmes vahetuses töötades sõjavarustust rindejoone vajaduste tarvis.

KANAVUORI

Kivine, ümbruskonnast kõrguv Kanavuori oli 19. sajandi maastikuromantikat rõhutatav matkaharrastajate sihtkoht. 20. sajandi algul mäe tippu planeeritud vaatetorni püstitamine ei saanud siiski teoks. 1940ndate algul hakati pommiohu tõttu Kanavuori märke Vasikkavuori ja Jyskänvuori eeskujul lõhkama kaljukoopasse suuri varjendeid. Kanavuoris rajasid lahingumoonad laadimiskohast sai Rautpohja kahuri-, Tourula vintpüsside valmistamise, Jyskänvuori sütiku-, Tikkakoski püstolkuulipilduja- ja Vihtavuori püssirohutehase kõrval oluline osa Jyväskylä piirkonna kaitsevarustustööstuse tervikust. Üks piirkonna õhutõrjepatareidest asus sõja ajal Kanavuori tipus. Pärast sõdu toimib koobastik endiselt armee salajaste tegevuste ja depona. Eraomandisse mineku järel sai koobastikust ladu.

PÖNTTÖVUORI

1910. aastate lõpus Jyväskyläst Savoni raudteeühenduse ehitamise käigus ilmnid raskemaid takistused Jyväskylä lähistel – Leppälähti ja Koskenvuori pinnase kaevandamisel, Haapakoski koske ületaval sillal ja eriti neli aastat ehitatud Pönttövuori mäe läbivas tunnelis. Meie maa kõigi aegade pikima (1223 m) raudteetunneli valmimine 1917. a kevadel puhkenud sõja alguspäevil osutus sõja käiku otsustavalt mõjutanud teguriks. Valmimise auks tunneliava kohale graniiti nikerdatud lõvikujutisega Soome riigivapp on ainus Jyväskyläs asuv avalik lõvivapp. Raudtee elektrifitseerimise tõttu rajati 1995. aastal algse Pönttövuori tunneli asemele uus, paarsada meetrit pikem tunnel.

IHANTOLA

Kuuldu järgi vanima makse tasunud selle kandi elanikuks peetud Ihanti Jyväsjoki järgi kutsuti Jyväskoski või Jyväsjoki küla 16. sajandi lõpul ka Ihantilaks. Jyväskylä abikiriku koguduse ja hiljem linna asutamisel järel säilis see nimi linnapiirkonda ääristava Syrjäharju ehk Ihantolanharju nimena. Harju tippu 1887. a ehitatud Ihantola vaatetornist sai populaarne jalgsimatka sihtkoht ja suverestoran. 19. sajandi lõpus suverestoranile

antud alkoholipakkumise luba tekitas karsklaste seas vastuseisu. Restoranipidaja A. Kaartinen õigustas end kuulsaks saanud ajalehevastuses: „Ihantola restorani ei saa talle alkoholipakkumise loa andmise tõttu nimetada kõrtsiks juba seetõttu, et need lugupeetud külastajad, kes seal käivad, ei ole kõrtsifanaatikud.“ Ihantola harju on olnud 20. sajandi algusest saadik iseäranis volbriidustuste lemmikkoht koos koorilaulu, sima ja 1. mai traditsioonilise koogiga ning tänapäeval on see peamine volbriidustuste sihtkoht. Ihantola torn kuulus linnapilti talvesõja alguseni, mil torn lükati ümber ja Harju tipp puhastati õhutorje tõttu. Harju vaatamisväärsustena säilinud 1920ndatel valminud trepid ja spordiväljak ning 1953. a avatud Vesilinna asuvad Ihantolantie ääres.